

MAGATARTÁSI NEHÉZSÉGEK KEZELÉSE ALSÓ TAGOZATON

Szerző:

Vass Zoltánné
Debreceni Egyetem

Lektorok:

Mező Katalin (PhD)
Debreceni Egyetem

Olteanu Lucián Líviusz (PhD)
Gál Ferenc Egyetem

Szerző e-mail címe:

sztimi1981@gmail.com

és további két anonim lektor...

Absztrakt

Jelen tanulmány a magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek iskolai neveléséről szól. A tanulmány első részében foglalkozunk a magatartási nehézségek főbb típusaival, jellegzetességeivel, kezelési módszereivel. A második részben pedig egy saját összeállítású kérdőíven alapuló ((N=80 pedagógus) vizsgálat eredményei jelennek meg. A vizsgálat célja annak megismerése, hogy az alsó tagozatos tanulók között a magatartási nehézségeket mutató tanulók milyen arányban vannak jelen, valamint, hogy feltárjuk, hogy milyen tüneteket tapasztalnak leggyakrabban a pedagógusok, és erre milyen megoldási lehetőségeik vannak. Az eredmények szerint a vizsgálati csoport által tanított 1735 gyermek, esetében a pedagógusok mintegy 14%-a tapasztalt magatartási problémákat, mely a fiúk esetében gyakoribb. A legnagyobb problémát az agresszív tünetek megjelenése okozta.

Kulcsszavak: magatartás, magatartási nehézség, viselkedés, alsó tagozat

Diszciplína: Neveléstudomány

Abstract

THE EDUCATION OF CHILDREN WITH BEHAVIOUR DIFFICULTIES IN LOWER GRADE

The present study is about the education of children with behavioral difficulties. In the first part of the study, we deal with the main types, characteristics, and treatment methods of behavioral difficulties. In the second part, the results of a self-compiled questionnaire (N = 80 teachers) are presented, which aims to find out the proportion of students with

behavioral difficulties among lower secondary students and to find out what symptoms are most commonly experienced by educators and what options they have to address them. According to the results, about 14% of the 1735 children taught by the study group experienced behavioral problems, which are more common in boys. The biggest problem was the appearance of aggressive symptoms.

Keywords: behavior, primary school

Discipline: Pedagogy

Vass Zoltánné (2022): Magatartási nehézségek kezelése alsó tagozaton. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2022/2. 23-43. DOI [10.35405/OXIPO.2022.2.23](https://doi.org/10.35405/OXIPO.2022.2.23)

Statisztikai adatok alapján a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel (továbbiakban BTMN) küzdő gyermekek, tanulók száma a 2001/2002-es tanévben 62703 fő volt, 2016/2017-es tanévre 86363 főre emelkedett. (I1). Ebből az következik, hogy 15 év alatt 23660 fővel emelkedett a BTMN gyermekek, tanulók száma, azaz évente körülbelül 1577 fővel. Mindez felveti annak a szükségességét, hogy a témával elmélyültebben foglalkozunk. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassuk és megismerjük a magatartási nehézségek típusait, azok jellegzetességeit, valamint, hogy megismerjük, hogy az alsó tagozaton tanító pedagógusok hogyan ítélik meg ezeket a tanulókat, illetve, hogy milyen módszerekkel kezelik ezeket a problémákat.

Magatartási nehézségek kezelése alsó tagozaton

Ahhoz, hogy segíteni tudjunk a gyermeknek a magatartási nehézségek csökken-

tésében, illetve megszüntetésében, ismerünk kell a viselkedés és a magatartás fogalmát, ezeknek az egymáshoz való viszonyát.

Zsidi (1999, 19.) megfogalmazása alapján „a viselkedés és a magatartás az emberrel foglalkozó tudományok egyik legáltalánosabban használt fogalma”. A viselkedés olyan tevékenységek összessége, amelyek révén egy szervezet megpróbál egy meghatározott helyzethez alkalmazkodni. A viselkedés motivációra adott válasz, amely pszichológiai, motoros és élettani összetevőkből áll. A magatartás pedig egy személy viselkedéssorozata, mely figyelembe veszi az adott környezetet és időpontot. A magatartás olyan ellenőrzött viselkedés, amely önkontrollt feltételez. A magatartás szabályaiban érvényesülnek a szocializáció során kialakuló, életvezetést meghatározó attitűdök, értékek, pszichológiai minták.

Mező (2016) szerint a viselkedés a személyiség cselekvéses jellegű, gyakran külső szemlélő számára is megfigyelhető megnyilvánulása. Tehát a személyiségnek lehet

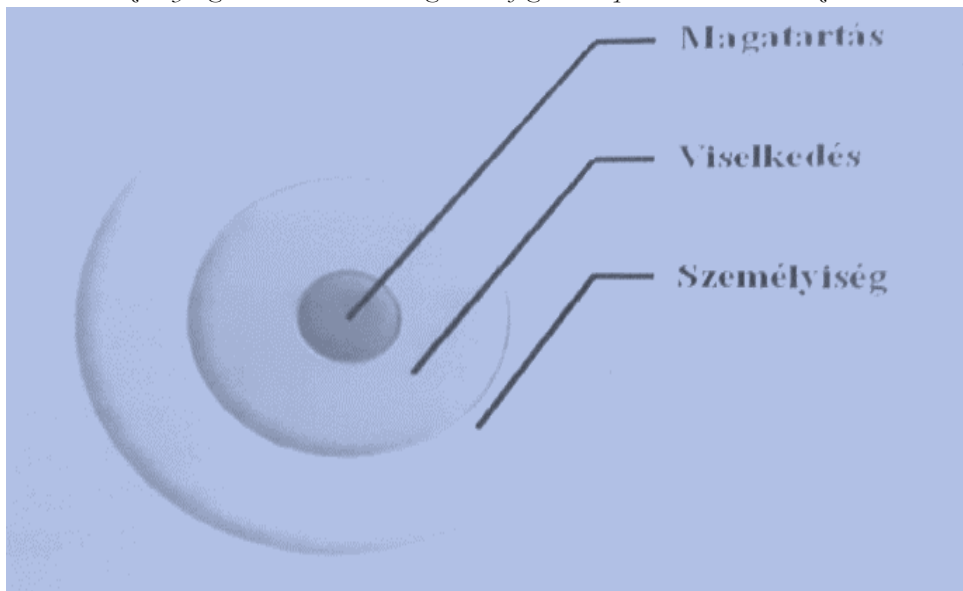
cselekvéses jellegű (ez a viselkedés), illetve nem cselekvéses jellegű (pl. szervi tünetben jelentkező) megnyilvánulása is. Mivel lehet olyan viselkedés, ami a külső szemlélő számára nem észlelhető (például egy személy a nyelvét a szájpadlásához tolja, miközben a szája össze van zárva), nem beszélhetünk arról, hogy a viselkedés mindig megfigyelhető, ezért fogalmazunk úgy, hogy a viselkedés gyakran megfigyelhető (Mező, 2016). A magatartás a személy által kontrollált viselkedések összessége. Ezek szerint a viselkedés lehet a személy által nem kontrollálható jellegű (például feltétlen reflex), vagy kontrollált (szándékos, irányítható magatartás) jellegű. Ezeknek a fogalmi viszonyát az 1. ábra szemlélteti.

A fogalmi viszony alapján, ha a viselkedés alakításával foglalkozunk, akkor az magában foglalja a magatartás alakítását is, és visszahathat a személyiség egészére is.

Magatartási nehézségek fogalmának meghatározása

Kósáné (1985) szerint az alkalmazkodási nehézségek megjelölésére több kifejezés szolgál. Használatos a beilleszkedési zavar, a magatartási rendellenesség, a nehezen nevelhetőség, a feltűnő viselkedés, az inadaptált magatartás, az érzelmi zavar, a nevelési nehézség és hasonló elnevezés. A meghatározásokban lévő eltérések nézőpontbeli, illetve értelmezésbeli különbsé-

1. ábra: A személyiség, a viselkedés és a magatartás fogalmi kapcsolata. Forrás: Mező F., 2016. 16.

gekkel függenek össze. A definíciók egyik csoportja az intézményi normák megsértését veszi alapul. Eszerint azok a gyermekek minősülnek nehezen nevelhetőnek, akik nem alkalmazkodnak az iskolai szabályokhoz, vétenek ellenük, illetve kivonják magukat hatásuk alól.

Magatartásukkal zavarják a tanárt és társaikat. Az általánosan használt pedagógiai módszerekkel nem lehet eredményt elérni náluk (Kelemen, 1981). A másik típusba a gyermek magatartása, illetve beállítódás szempontjából közelítő leírások sorolhatók. Ezen belül találkozunk a jelenség morális deficitként történő értelmezésével. S bár ennek lehet része a gyermek nem megfelelő viselkedésének kialakulásában, pszichológiai szempontból a megértéshez több segítséget nyújt a megnyilvánulások jelzésként, „üzenetként” való felfogása.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény szerint a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az életkorához viszonyítottan jelentősen alulteljesít, társas kapcsolati problémákkal, tanulási, magatartásszabályozási hiányosságokkal küzd, közösségbe való beilleszkedése, továbbá személyiségfejlődése nehezített vagy sajátos tendenciákat mutat, de nem minősül sajátos nevelési igényűnek.

A nevelési tanácsadás feladata a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek problémáinak feltárása,

ennek alapján szakvélemény készítése, a gyermek rehabilitációs célú foglalkoztatása a pedagógus és a szülő bevonásával, továbbá az óvoda megkeresésére szakvélemény készítése az iskolakezdéshez, ha a gyermek egyéni adottsága, fejlettsége azt szükségessé teszi. Abban a kérdésben, hogy a gyermek, tanuló beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő, a nevelési tanácsadó megkeresésére a szakértői és rehabilitációs bizottság dönt.

A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség jellemzői:

- kóreredete nehezen tisztázható,
- a korai fejlődés során nincs fejlődési eltérés vagy súlyos környezeti ártalom,
- részterületeken iskolai eredménytelenség, enyhe maradványtünetek,
- szociokulturális környezeti hatásokra vezethető vissza.

Tehát olyan gyermekek kapják ezt a besorolást, akik nehezen tudnak beilleszkedni, illetve akik nem úgy teljesítenek, ahogy az életkoruk alapján az elvárható lenne. Ezt akár kiválthatja náluk egy trauma is, például egy közeli hozzátartozó halála, a szülők válása, vagy akár a környezet megváltozása, például egy költözés vagy az óvoda-, illetve iskolaváltás.

Magatartási nehézségek főbb típusai, jellegzetességei kisiskolás korban

Minden tanulónak lehetnek olyan időszakai, amikor nehézséget jelent számára az osztályközösségben való működés, csak nehezen vagy egyáltalán nem tud részt

venni a közösségi életben. Találkozhatunk azzal is, hogy egy diák nehezen tud szót érteni társaival vagy nevelőivel, tanáraival és ennél fogva egyedül, magányosnak és/-vagy kirekesztettnek érzi magát. Személyiségünk egészséges fejlődéséhez szükséges feltételeit tekintve, általánosságban alaptételként leszögezhetjük, hogy azokban az esetekben, amikor az egyén egészséges fejlődéséhez szükséges külső és/-vagy belső feltételrendszer csorbát szenved, illetőleg az esetleges károsító biopszicho-szociális tényezők tartósan jelen vannak a tanuló életében vagy életének egy bizonyos szakaszában, nagy a valószínűsége annak, hogy az iskolai jelenléte is hosszabb időre nehézségekkel telítődik (Felleginé, 2004).

A tanuló iskolai viselkedésére is kihatnak a családban zajló kisebb-nagyobb változások, például testvér születése, a szülők kapcsolatának megromlása, válása, súlyos vagy annak vélt betegség, a szeretett személy elvesztése, gyász stb. Ezek a történések próbára teszik a tanuló megküzdési stratégiáját. A kihívásokkal teli élethelyzetekben megtapasztalt bizonytalanság-érzés hosszabb-rövidebb időre megnehezíti és meg is változtatják a korábban jól alkalmazkodó gyermek iskolai életét is. Ezeknek a hatásoknak köszönhetően hirtelen megváltozhat a gyermek magatartása, visszahúzódóvá vagy éppen ingerlékenyebbé, indulatosabbá válhat, sőt ezek mellé a tanulmányi eredmény érezhető romlása is társulhat.

E zavarok változatos előfordulásának egységes rendszerbe foglalásához számos

megközelítés született. A beilleszkedési, magatartási zavarok - főként a részképesség zavarral küzdő tanulók esetében - a tanulási problémák megnyilvánulási formái is lehetnek. Gereben (1998) szerint a részképesség-zavarok sajátos tanulási rendellenességek, amelyek a kognitív funkciók eltérő fejlődésének következtében lépnek fel és zavart okoznak a gyermek szociális képességének (viselkedés, alkalmazkodás, értékrend) kialakulásában, fejlődésében.

Hanuska (2001) azt mondta, hogy az érintett gyermekcsoportnál tapasztalható tünetek a visszahúzódástól (regresszió) a depresszió át, az ellenséges viselkedésen keresztül az agresszióig széles skálán mozognak.

Többen közülük félénk, csendes viselkedésűek, esetleg csavarognak, de gyakoriak az ellenséges megnyilvánulások is. Részletesebben Felleginé Takács Anna (2004) nyomán nyújtunk betekintést a gyakori zavarok jellegzetességeibe és kiváltó okaiba.

A beilleszkedési zavarok jellemzően egy új közösséggel történő kapcsolatfelvétel illetve kapcsolatfenntartás során jelentkező nehézségeket magába foglaló gyűjtőfogalom. E jelenség kialakulásának hátterében számos tényező állhat.

Okozhatják a szülőitől vagy a család más kitüntetett szereplőitől való leválási nehézségek, és az ezeket kísérő érzések; a gyermek bizonytalan abban, hogy ténylegesen elfogadják-e a társai; a tanuló nem rendelkezik megfelelő tapasztalatokkal, éretlen a szabálykövető magatartás és a közösségen való beilleszkedés terén; azok az élmények

és feszültségek, amelyek hatására a tanuló érzi, hogy a csoport szélére szorult.

A viselkedési zavarok bizonyos helyzetekhez kötődő, alkalmi jellegű viselkedésváltozások.

Jellegzetes körülmények, állapotok, személyek jelenlététől függő helyzeti reakció (például csak bizonyos tanárok óráin jelentkezik a nem figyelés, a rendbontás).

A magatartási zavarokkal küzdő tanuló számára az önkontroll alacsony szintje mentén tartósan nehézséget jelent az életkorához és élethelyzetéhez kötődő szabályok betartása (például rendszeres késés, lógás, csúfolódás, verekedés).

A magatartási zavarok hátterében meghúzódó intrapszichés konfliktusok jellegzetességeit, az iskolai környezetben gyakran előforduló devianciát, és azok okait Jávorné Kolozsváry Judit (2005) nyomán mutatjuk be.

Rendszeres késés, igazolatlan hiányzások valószínűsíthető okai: A tanuló úgy érzi, hogy nem tud eleget tenni az iskolában vele szemben támasztott követelményeknek. Az iskolában sikertelen tanuló gyakran, úgynevezett „szubkulturális” csoportokban (pl. gördeszkások, egy zenekar rajongói köre, titokban dohányzók csoportja stb.) találja meg a számára fontos megerősítő hatással bíró elfogadottság élményét. Ezt azzal tudja biztosítani a saját maga számára, hogy fontossá válik számára e szubkulturális csoport normáinak követése. Mivel ezek a csoportnormák szükségszerűen eltérnek az osztályban tapasztalt csoportnormáktól, a tanuló viselkedése gyakran szélsőségesen megnövekedett hi-

ányzásszámot eredményez. A tanuló igazolatlan hiányzásai hátterében gyakran csak egy bizonyos tanárhoz fűződő személyes konfliktus húzódik meg. Akiról a diák, alaptalanul vagy megalapozottan úgy érzi, hogy „rászállt”. Ebben az esetben a tanuló a potenciális konfliktusok elől menekülve késik az óráról, hogy minél kevesebb időt kelljen ebben a feszültségterhes kapcsolatban eltöltenie.

A deviáns viselkedésformák olyan aszociális reakciók, amelyek a társadalmilag elfogadott erkölcsi és magatartási normák megsértésében nyilvánul meg (p. alkohol és/vagy droghasználat, hazugság, lopás, szökés/csavargás).

„Elhallgatás” – hazugság: A gyermekek 5-8 éves koruk között gyakran alakítják beszámolóikat fantáziáhozugságokkal, ami a fejlődés természetes velejárójának tekinthető. De a legtöbb tanuló 8-10 éves korára képesség válik arra, hogy elválassza a valószínűtlen a lehetetlentől, illetve a megtörténhetőt a ténylegesen meg is történttől. A tények szándékos elferdítése történhet mások iránti kíméletből vagy kifejezetten a megtévesztés szándékával. Valószínűsíthető okok: tapintatból hazudás (gyakran tartanak attól, hogy mások számára sértő lenne, ha megmondaná az igazat); a kockázatosnak érzet igazmondás helyzetei; a titkok elrejtése (serdülő korban védi azokat a változásait, amit még ő maga sem ért igazán).

A lopás: A gyermekek lopásának hátterében egy komplex jelenséggel találkozhatunk szemben magunkat. Ezzel a viselkedéssel jelezhetik az otthoni és iskolai problémákat

egyaránt. Valószínűsíthető okok: A kiskorú gyermekek lopásának hátterében gyakran az önkontroll hiánya áll, például a gyermek mérges valamiért, vagy szeretné végre elnyerni mások figyelmét. Nagyon fontos, hogy a lopás tényének kiderülését követően megkeressük a lopás motivációs gyökereit. Mivel ez a deviáns viselkedési megnyilvánulás számos segítségkérő aspektust is tartalmazhat, melynek felismerésével és odafordulással elejét vehetjük a további devianciák kialakulásának.

Magatartási nehézségek kezelési lehetőségei az iskolába

A helyes módszerek kiválasztásához elengedhetetlen az elmélyült helyzetelemzés. Jeske (1981) javaslata a gyermekkel kapcsolatos információszerzés, a feltételezett oki háttér feltárása, a tanuló aktuális viselkedésének pontos megfogalmazása, az elérendő cél érdekében alkalmazásra kerülő nevelési módszerek, eszközök, eljárások megtervezése (mi a fontos, mi hanyagolható el átmenetileg, kikkel lehet a gyermek érdekében együttműködni, a megtervezett nevelési helyzetek, alkalmazott eljárások hatékonyságának értékelése (Kósáné, 1981). A családból, a lakóhelyi mikrokörnyezetből hozott szociokulturális hátrányok mérséklését segíti az, ha a tanító minél jobban megismeri a gyermek életkörülményeit, családját, az onnan kapott motivációs bázist, értékrendet. Mindezek ismerete segít a tanulók iskolai mentalitásának, viselkedésének, szokásrendjének

megértésében, az adódó problémák kezelésében (Mező, 2017).

A tanítók elsősorban a szülői értekezleten és a fogadóórákon tartják a kapcsolatot a tanuló szüleivel, de szükség esetén családlátogatást kezdeményeznek. A kapcsolattartás szokásos formáin túl a pedagógus egyéni beszélgetésre is kérheti a szülőt.

A családi szociokulturális környezet megismerése, az onnan hozott hátrányok kompenzálására való törekvés mellett, alapvetően fontos az iskolai élet olyan módon történő szervezése, hogy a gyermek sikerélményhez jusson, hogy legyenek pozitív kötődései az iskolai mikrokörnyezetekhez, találjon olyan szervezett tevékenységeket, amelyeket szívesen végez, olyan közösségeket, ahol jól érzi magát. Ebben döntő szerephez jutnak a választható órakeret terhére szervezett foglalkozások.

Súlyos magatartási, beilleszkedési nehézségek esetén a pedagógus felveszi a kapcsolatot a gyermek-, és ifjúságvédelmi felelőssel, illetve az iskola vezetőivel, akik az érintett tanulók és szülei bevonásával a nehézségek, kudarcok, problémák megszüntetésében segítséget nyújtanak, szükség esetén hivatalos szervekhez fordulnak a gyermek hátrányának csökkentése érdekében (12).

Vizsgálat

Jelen vizsgálat célja, annak megismerése, az általános iskolákban az alsó tagozatos tanulók között milyen arányban vannak magatartási nehézségeket mutató tanulók. Emellett kíváncsiak voltunk arra is, hogy

milyen tüneteket tapasztalnak leggyakrabban a pedagógusok, milyen megoldási lehetőségeik vannak, illetve melyek azok a területek, ahol segítségre lenne szükségük.

jelentkezik, a szülők nem működnek együtt az iskola pedagógusaival.

A vizsgálat megkezdése előtt, az alábbi hipotézisekből indultunk ki:

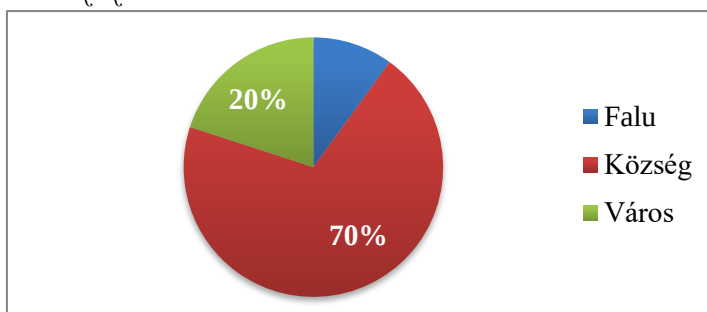
- Feltételeztük, hogy a pedagógusok véleménye szerint fiúk nagyobb arányban mutatnak magatartási nehézségekkel összefüggő tüneteket, mint a lányok.
- Úgy véltük, hogy a pedagógusok számára az agresszív viselkedési formák jelentik a legjelentősebb nehézséget az iskolai nevelés során.
- Úgy gondoltuk, hogy a magatartási nehézségekkel küzdő gyermekeknek gyakran jelentkezik tanulmányi téren elmaradás, lemaradás.
- Feltételeztük, hogy a pedagógus azt gondolják, hogy azoknál a gyermekeknél, akiknél BTMN

Minta

A mintát 100 fő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élő, alsó tagozaton tanító pedagógus kitöltő alkotta. A kérdőív kitöltése anonim és önkéntes volt. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében végzett vizsgálatban a pedagógusok nagyobb aránya, 70%-a községben dolgozik. Csak 20% dolgozik városban és még kevesebben (10 fő) dolgozik faluban (2. ábra).

A válaszadó osztálytanítók vegyesen, valamennyi alsó tagozatos osztályban tanítanak. A kitöltők közül legtöbben harmadik (38 fő), majd második (25 fő), negyedik (22 fő), és első (15 fő) osztályban tanítanak.

2. ábra: A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében válaszadó pedagógusok ($n=100$) települések megoszlása. Forrás: Szerző.

Módszer

120 darab saját összeállítású kérdőívet készítettünk, és osztottunk szét különböző iskolákban. A kérdőív 27 kérdést tartalmaz: 10 zárt kérdést, 11 nyitott kérdést és 5 feleletválasztós kérdést, ahol választási lehetőséget adtunk a pedagógusoknak. Az utolsó kérdés szintén egy nyitott kérdés, ahová leírhatta a tanító a témához fűződő megjegyzését.

Az első négy kérdés statisztikai adatokra vonatkozik, osztálylétszám, nemek megoszlása. A következő négy kérdés a magatartási nehézséget mutató gyermek konkrét tüneteire vonatkozott. Fontosnak tartottuk külön megkérdezni, hogy mik a leggyakrabban jelentkező formák, illetve melyek azok, amelyek leginkább zavarják a tanítási óra menetét, illetve hogyan tudja ezeket kezelni a tanító. A következő 19 kérdésben pedig a külső kapcsolatokra kérdeztünk rá. Részben a szülő és a pedagógus együttműködésére, valamint arra, hogy milyen szakemberek bevonásával próbálták megoldani a problémákat,

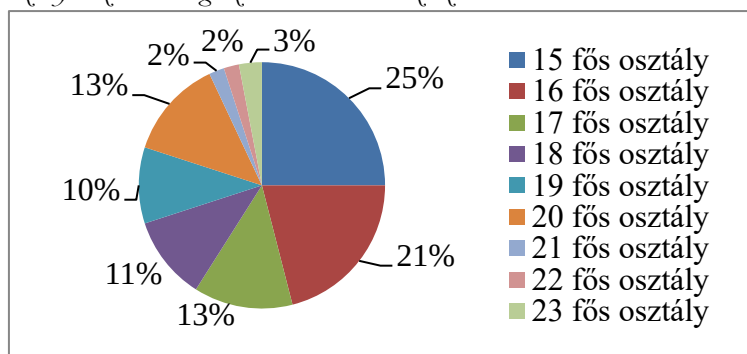
illetve a magatartási nehézséget mutató tanulók tanulmányi eredményeire és a tanulmányi eredmény és a magatartási nehézségek összefüggéseire is itt kérdeztünk rá. Az eredményeket leíró statisztikai elemzéssel mutatjuk be.

Eredmények

A tanítás és a taníthatóság szempontjából lényeges, hogy hány tanuló jár egy adott osztályba. A válaszadók esetében az osztálylétszámok 15 és 23 fő között mozogtak (3. ábra). A legtöbb osztályban 15-16 fő volt, viszont itt előfordultak összevont első és második, illetve harmadik és negyedik osztályok. Mindebből arra lehet következtetni, hogy az osztálylétszámok többnyire ideálisak a megfelelő nevelési környezet megteremtéséhez.

A beszélgetések során kiderült, hogy vannak olyan iskolák, ahol szinte minden évfolyamon csak egy osztály található. Ezekben az iskolákban évről évre egyre kevesebb a gyermek, a pedagógusok attól tartanak, hogy néhány éven belül be fogják

3. ábra. Osztálylétszámok megoszlása Forrás: A Szerző

zárni az iskolát. 21, 22, és 23 fős létszámok szinte alig voltak a vizsgált iskolákban, leginkább városban fordult elő ekkora osztálylétszám. A válaszok összesítéséből kiderült, hogy összesen 1735 gyermekkel foglalkoznak a pedagógusok. Az 1735 gyermek közül, 950 lány és 785 fiú van az osztályokban. A lányok aránya 54%, valamennyivel magasabb, mint a fiúké, ami 46%. A kérdőívek feldolgozásakor talákoztunk olyan esetekkel, ahol kiugróan magas volt az egyik nem aránya, pl. 15 lány és 5 fiú, de többségében nagyjából egyenlően oszlott meg a fiúk és a lányok száma.

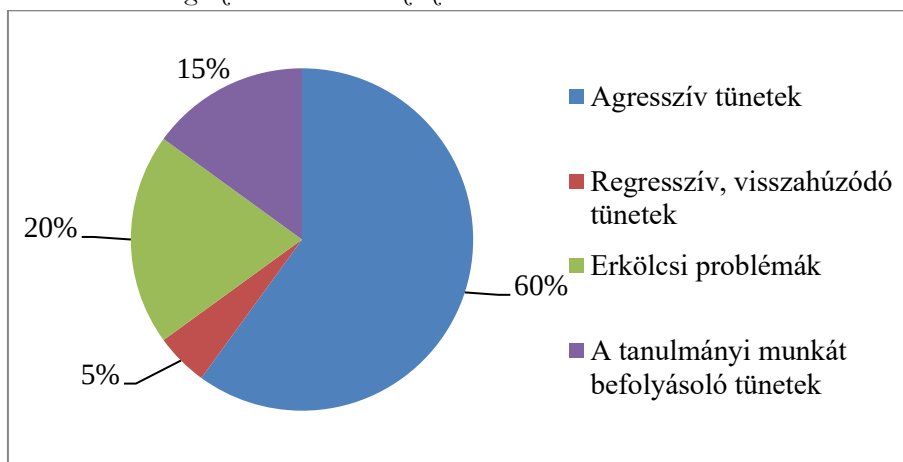
A pedagógusok a gyermekek 14%-nál jeleztek magatartási problémát, problémákat. A fiúk aránya 25%, lányoké pedig 5%. Az elemzéskor az is kiderült, hogy első és második osztályban a lányok között szinte

alig jeleztek a tanítók problémákat, de harmadik és negyedik osztályra már gyakrabban előfordult a lányok között is.

Arra a kérdésre, hogy milyen tüneteket értelmeztek a pedagógusok magatartási nehézségként ezeknél a gyermekeknél a 4. ábrán látható válaszokat kaptuk.

A tüneteket 4 csoportra osztottuk (4. ábra): Az első csoportba az agresszív típusú tulajdonságokat, a második csoportot a regresszív, visszahúzódó tulajdonságok, a harmadikat pedig az erkölcsi jellegű problémák (lopás, hazudozás, csavargás, rombolás) alkotják. A negyedik csoportba kerültek a tanulmányi munkát befolyásoló tünetek, bár ezeket szinte minden esetben az agresszív típusú tünetekkel együtt írták le a tanítók. A felsorolt tünetek között az agresszív típusú tünetek gyakorisága na-

4. ábra: Tünetek megoszlása Forrás: A Szerző

gyon magas (60%), melyhez sok esetben társult erkölcsi probléma, illetve tanulmányi munkát befolyásoló tünet is (szórt

figyelem, csapongó vagy hiányzó érdeklődés). A tünetek között első és második osztályban gyakori volt a bohóckodás,

amikor a gyermek „az osztály bohóca” szerepet vette fel, de ez harmadik és negyedik osztályra már eltűnt, aminek oka lehet, hogy ezeket a megnyilvánulásokat az osztálytársak nagyobb része is elutasítja. Itt inkább a verekedés, a társakkal való kötekedés volt a jellemzőbb.

A regresszív, visszahúzódó tüneteket szinte alig, mindössze a gyermekek 5%-ánál jelezték a pedagógusok. Leginkább első és második osztályban jellemző, ami sírásban, érzékenységekben, gyakori hallgatásban nyilvánul meg. Harmadik és negyedik osztályban nem jelezték ilyen tüneteket a tanítók. Az erkölcsi problémák között a hazudozás a leggyakoribb tünet, ami harmadik és negyedik osztályban fokozódik. Ezt követi a lopás.

A tanulmányi munkát befolyásoló tünetek között a szórt, könnyen terelhető figyelem, a motiváció, az érdeklődés hiánya a leggyakoribb tünet, de ezeket önmagukban csak kevés számban jelezték problémának.

A tanítók leginkább az agresszív megnyilvánulásokat (verekedés, dühroham, köztözködés) jelölték leggyakoribb tüneteknek, illetve gyakran előfordul a hazudozás is, szinte mind a négy évfolyamon. A tünetek megoszlása nem változott jelentősen az előző kérdéshez képest, de harmadik és negyedik osztályban nem jelöltek regresszív, visszahúzódó tüneteket.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a pedagógusok mit tekintenek leginkább zavarónak egy tanítási órán? Az erre a kérdésre adott válaszokban az agresszív viselkedési formák között jelentősen nőtt a tanóraba való bekiabálás, a folyamatos beszélgetés, a

hangoskodás aránya, valamint az olyan viselkedés, amivel a tanuló a többi gyermeket provokálja (90%). A visszahúzódó viselkedési formák között pedig legtöbbször a passzivitást, a feladathelyzettől való féltelmet írták le, amelyek következtében a tanuló nehezen vonható be az órai munkába, lemarad a többiektől, nem tudja a társaival együtt végezni a feladatokat, így a pedagógusnak külön figyelemmel kell kísérnie őt, többször elmagyarázni, megismételni a feladatot.

Ezek közül, azok, amelyeket a legnehezebben kezelhetőnek ítélnék meg a válaszok 75%-ában az agresszív megnyilvánulások, mint például a köztözködés, a társakkal történő gyakori verekedés, heves érzelmi kitörések, trágár beszéd, ami esetenként a felnőttel szembeni agresszív megnyilvánulásokkal, illetve szófogadatlan-sággal is párosul. Ezt követi a hazugság és a lopás (15%).

Regresszív, visszahúzódó tüneteket alig jelöltek erre a kérdésre, alig 5%, ami jól tükrözi azt, hogy a pedagógusok számára azok a tanulók minősülnek magatartási nehézséget mutatónak, akikkel probléma van az órákon, az óráközi szünetekben, zavarják az órák menetét kiabálással, beszélgetéssel, illetve veszélyeztetik saját vagy mások testi épségét. A tanulmányi munkát befolyásoló tünetek között a szórt figyelmet, a gyenge feladattudatot vagy ennek hiányát ítélték legnehezebben kezelhetőnek. A következőkben arra kerestük a választ, hogy tudnak-e segítséget kérni a pedagógusok, ha problémát észlelnek. Sajnos a válaszadók 60%-a még

mindig azt jelezte, hogy nincs segítő szakember az iskolájukban (5. ábra).

Azokban az iskolákban, amelyek faluban találhatóak, teljes mértékben azt nyilatkozták, hogy nincs (10%) olyan szakember, akitől segítséget kaphatnának, a községekben található iskolákban fele-fele arányban oszlik meg, míg a városban található iskolák mindegyikében van olyan segítő szakember, akihez fordulhatnak (5. ábra).

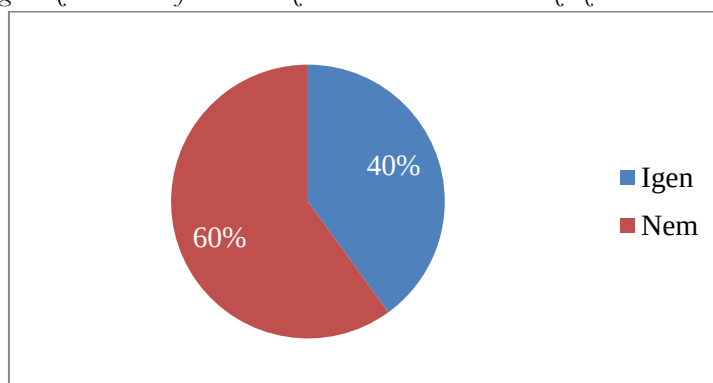
A 40 tanító mondta azt, hogy van olyan szakember az iskolájukban, akikhez fordulhatnak. Ők a következő szakembereket jelölték meg:

- Pszichológust 17,
- fejlesztő pedagógust 13,
- családsegítőt 10 fő jelölt meg.

A pedagógusok nagy része saját tapasztalatokra illetve a pedagógiai szakirodalmakra támaszkodik a problémás helyzetek

kezelése során. A válaszadók közül mindenki (100%) olvasott legalább egy szakirodalmat a témában. A gyermek reakciójának megértésében használják ezeket az ismereteket, könnyebben fordulhatnak segítségért, illetve könnyíti a szülővel való beszélgetést. De úgy érzik, a problémamegoldáshoz, a szituációk kezeléséhez ritkán kapnak konkrét segítséget. Emellett a pedagógusok 95%-a jelezte, hogy részt vett már magatartás zavarral kapcsolatos továbbképzésen. Elmondásuk szerint, a továbbképzésekre szívesen mennek el a pedagógusok, mert itt gyakorlati példákat tudnak felhozni, és ezekre a példákra gyakorlati választ is kapnak, nem csak az előadóktól, hanem a más iskolában tanító kollégáktól is, beszélgetni tudnak ezekről a problémákról. Ezeket a tanácsokat, ötleteket könnyebben tudják hasznosítani a saját tanulóiknál.

5. ábra: Segítő szakember előfordulása az iskolákban Forrás: A Szerző

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy a pedagógusok hogyan kezelik a tanulóknál tapasztalható magatartási nehézségeket.

A válaszadók a következő módszereket említették: halk, megnyugtató hangnem; helyes viselkedési minta ismertetése; a normák és a szabályok megbeszélése; a problémás szituáció megbeszélése; megértetni a gyermekkel, hogy mi a helyes és mi nem az (6. ábra).

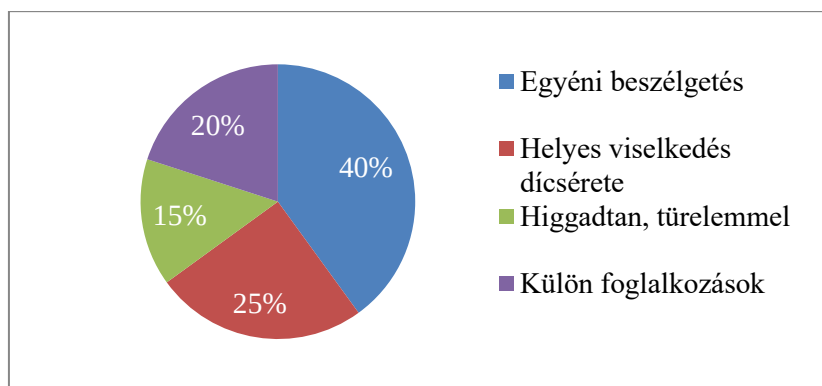
Néhány esetben előfordult a büntetés alkalmazása (sarokba állítás), de a módszer nem megfelelő, mert nem vette büntetésnek, néha még örült is, mert addig sem kell dolgoznia a gyermeknek az órán. Egy másik büntetési forma a „számárpadba”, vagy a tanári asztalhoz ültetés. Általában kicsit messzebb van a többi gyermektől, egyedül ül, és talán kicsit jobban odafigyel

a feladatokra, mert egy rövid időre, de kizárja a beszélgetés lehetőségét.

Egy-egy problémás helyzetben, konfliktus esetén a tanítók az adott tünetre reagálnak. A kérdőív nem tér ki a pedagógus-gyermek kapcsolatának vizsgálatára, de a tanítók elmondták, hogy szeretnének pozitív érzelmi kapcsolatot kialakítani a gyermekekkel, mert csak így fogadhatja el a tanító által képviselt értékeket. Abban az esetben, ha ez a bizalommal teli kapcsolat nem alakul ki, valamint túl gyakori a viselkedés negatív összetevőinek a hang-súlyozása, akkor az adott problémás viselkedés elmélyülhet.

Sok tanító úgy érzi, hogy már nagyon sokszor megbeszélték az adott problémákat, de ennek ellenére nem vagy csak nagyon rövid időre történt változás. Ennek következménye, hogy az újra és újra fel-

6. ábra: A tanulóknál tapasztalható magatartási nehézségek kezelésének módszerei. Forrás: A Szerző

merülő konfliktusok tovább rontják a gyermek és a pedagógus viszonyát, ami még több konfliktushoz vezet, és a gyermek viselkedésének további negatív irányba történő erősödéséhez vezethet.

Azokat a gyermekeket, akiknél a tanórák során a figyelem elkalandozása jelentett problémát, a tanítónők első és második osztályban maguk mellé ültették, többször kihívták a táblához, gyakrabban ellenőrizték, hogy dolgozik-e a gyermek, ha kellett, újra elmagyarázták a feladatot.

Mindezek mellett a pedagógusok a jelentős része az egyéni-, külön foglalkoztatást tartja a leghatékonyabbnak a problémák kezelésére.

A válaszadók 86%-a foglalkozott külön órákon a gyermekkel, amin az első és második osztályos gyermekek rendszeresen részt vesznek. A 14%, aki nem foglalkozott külön foglalkozásokon a gyermekkel, azt nyilatkozták, hogy ők szeretik volna foglalkozni velük, megadták a lehetőséget a gyermeknek, de nem éltek vele. Nem jelentek meg a megbeszélt időben, a megbeszélt helyen, amikor másnap rákérdezett a tanító, azt válaszolták, hogy elfelejtették, vagy éppen nem volt kedve maradni, ami leginkább szintén negyedik osztályban volt a jellemző. De olyan is előfordult, hogy elmentek a külön foglalkozásokra, majd a gyermek kikéredzkedett mosdóba, de már nem érkezett vissza a terembe. Itt már megjelenik a „lógás”, leggyakrabban a negyedik osztályos tanulóknál. Pedig ahhoz, hogy a pedagógus megértse a gyermek viselkedésének okait, hogy a megfelelő módon tudja segíteni a

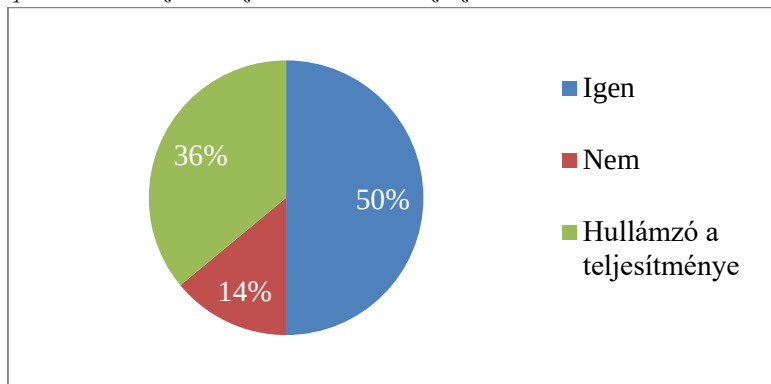
gyermek fejlődését, szükséges lenne, hogy a tanórákon kívül is legyen kapcsolata a gyermekkel.

A pedagógusok megfogalmazták, hogy leginkább az olyan foglalkozásokon jelennek meg a tanulók, ahol leginkább beszélgetés a fő tevékenység, de nem feltétlenül a problémákról akarnak beszélgetni. A korrepetálásra már nem olyan szívesen mennek el, mert itt már feladatokat kell megoldani, amit ugyanúgy nem akarnak, mint a tanítási órán. A pedagógusok fontosnak tartják, hogy a gyermek olyan feladatokat kapjon, amelyben sikerélményhez jut. De az egyéni foglalkozásokon, mivel egyedül van a gyermek, fél attól, nem fogja tudni megoldani a feladatokat, ezért inkább kerüli ezeket a kudarc élményeket.

Előfordul, hogy a megbeszélt 2 alkalomból csak az egyiken jelenik meg, vagy egyik alkalommal sem jelenik meg. Ez a „lógás” leginkább a negyedikes tanulóknál fordul elő. Arra is rákérdeztünk, hogy a magatartási nehézséggel küzdő gyermekek mutatnak-e tanulmányi téren is elmaradást is (7. ábra).

A pedagógusok 50%-a szerint a magatartási nehézséget mutató gyermek tanulmányi téren is mutat elmaradást. Ennek okaként a következőket jelölték meg: figyelmetlenség, szétszórtság, figyelemhiány, részképesség-problémák. A válaszadók 36%-a szerint hullámzó e diákok teljesítménye, amit azzal indokolnak, hogy ha a szintén problémás társak egy vagy két hétig hiányoznak, akkor nincs partner, ezért odafigyel az órákon, ami ennyi idő alatt

7. ábra: „A magatartási nehézséggel küzdő gyermek tanulmányi téren is mutat elmaradást?” jellegű kérdéssel kapcsolatos válaszok eloszlása. Forrás: A Szerző

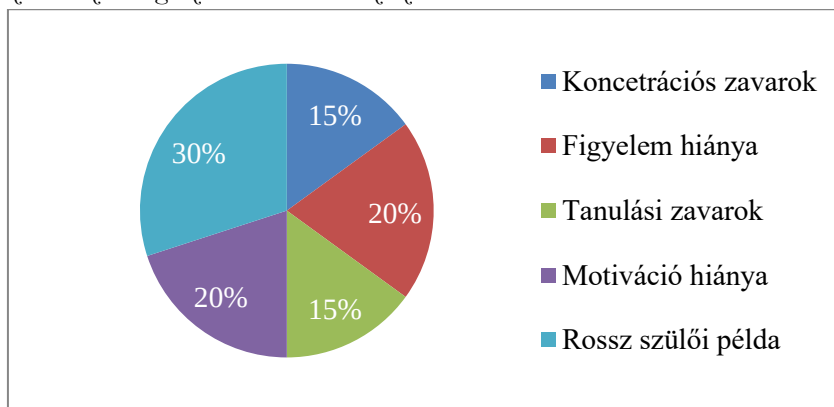
már javulást hoz az eredményeibe, de ez csak átmeneti változás. Csak 14% nyilatkozta azt, hogy nem mutat tanulmányi téren elmaradást. Amikor a tanítók úgy ítélték meg, hogy a tanulmányok terén nem mutat elmaradást a gyermek, azt azzal indokolták, hogy a gyermek jó képességű, ezáltal meg tudja őrizni az eredményeit. De többen attól tartanak, hogy ez a helyzet felső tagozatban majd romlani fog, mivel megnő a tananyag mennyisége és nehézsége. Ezért azt a tananyagot a problémái miatt már kevésbé tudja majd elsajátítani, és romlani fog a teljesítménye is.

A tanulmányi eredményesség és a magatartási nehézség összefüggéseit vizsgálva, a tanítónők a következő okokat jelölték meg a leggyakrabban: koncentrációs zavarok (15%), figyelem hiánya (20%), tanulási zavarok (15%), motiváció hiánya (20%), rossz szülői példa (30%). Ezen kívül

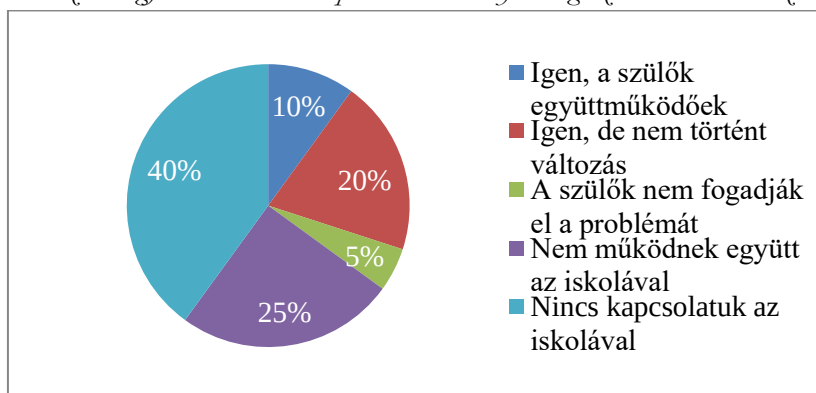
még elenyésző százalékban írtak olyanokat, hogy nem a tanulásra figyel, érdektelenség, hiperaktivitás (8. ábra).

A magatartászavar gyakran jár együtt tanulási nehézséggel. A teljesítménykudarcok a gyermekben az önbizalom, a tanulási motiváció csökkenését okozzák, a sorozatos kudarcok és sikertelenségek hatására másodlagos tünetként magatartási problémák jelentkezhetnek. A magatartászavar az esetek többségében tanulmányi téren is elmaradásokat okoz, mivel a gyermek nem tud a tananyagra koncentrálni. Ez a két folyamat szoros kölcsönhatásban van egymással. A magatartási nehézségek megjelenése esetén fontos lenne a szülő-pedagógus aktív kapcsolattartás, ezért felmértük a pedagógusok ezirányú véleményét is. Először arra voltunk kíváncsiak, hogy a szülők együttműködnek-e a felmerülő problémák kezelésében (9. ábra).

8. ábra: A tanulmányi eredményesség és a magatartási nehézség közötti összefüggések okaira vonatkozó válaszok megoszlása Forrás: A Szerző

9. ábra: A szülők együttműködésével kapcsolatos vélemények megoszlása Forrás: A Szerző

Az eredmény sajnos nagyon kedvezőtlen. A válaszadók szerint csak az esetek 10%-ában működnek együtt a szülők a gyermek pedagógusával. Ők általában meghallgatják, és próbálnak segítséget nyújtani a pedagógusnak. A válaszadók

szerint 20% azoknak az aránya, ahol a szülő megígérte a tanítónak, hogy beszél a gyermekkel, de nem történt változás a gyermek magatartásában. A vizsgálati személyek tapasztalata alapján a szülők 5%-a nem fogadja el a problémát, mert ő nem

tapasztalja otthon ezeket a problémákat. A pedagógus-szülő kapcsolatban a negatív tapasztalatok aránya nagyon magas. A visszajelzések szerint a szülők 25 %-a nem működik együtt, és 40%-nak szinte semmilyen kapcsolata nincs az iskolával. Ennek oka az lehet, hogy ezek a gyermekek egyedül, vagy nagyobb testvér kíséretével járnak iskolába, így nincs meg a mindennapi kapcsolattartás, illetve ezek a szülők nem mennek el a szülői értekezletre, illetve a fogadóórákra sem. Így az iskola és a családok között nem alakul ki kapcsolat. A hiányzó kommunikáció miatt alakulhat ki olyan helyzet, hogy a két fél egymást okolja a problémák miatt, a másiktól várja a megoldást.

Így a problémák megoldása az iskolára, az osztálytanító pedagógusra hárul. Arra a kérdésre, hogy megoldhatók-e ezek a problémák iskolán belül csak a pedagógusok 10%-a válaszolta azt, hogy megoldhatók ezek a problémák iskolán belül. Leginkább első és második osztályban tanítók nyilatkozták ezt. Ők korrepetálásokon próbálnak segíteni a gyermekeknek. Szintén 10% azoknak a válaszadóknak az aránya akik szerint szakember bevonása szükséges. Ezekben az esetekben akkor nem történt meg a szakemberrel való kapcsolatfelvétel, ha a szülők nem fogadták el a problémákat, illetve nem látták értelmét annak, hogy a gyermeküket pszichológushoz vigyék.

A válaszadók 80%-a szerint a problémák nem oldhatók meg a családi háttér rendezése nélkül. A pedagógusok szerint a magatartási problémák jelentős része családi

problémákra vezethető vissza. A szülők közötti rossz kapcsolat, válás, elhanyagoló nevelés vagy éppen a túlzott követelmények támasztása, ingerszegény környezet, a szülők alkoholizálása, illetve a szülők pszichés problémái jelennek meg, ezzel jelezve, hogy amíg ezek a problémák nem rendeződnek, addig a gyermek magatartásában sem érhető el jelentős változás.

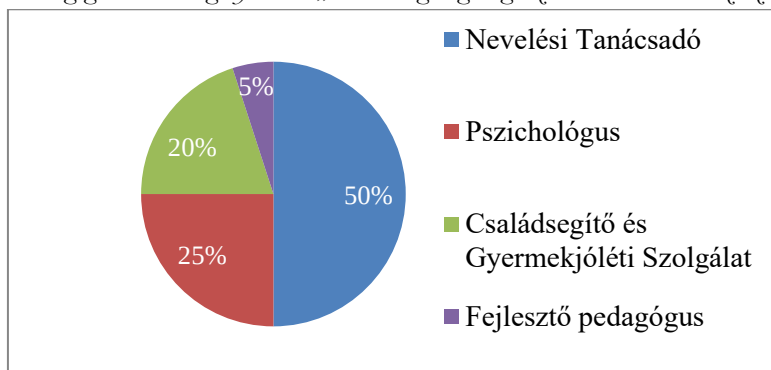
A pedagógusok 68%-a kért már segítséget a nehézségek megoldásában. Azok a pedagógusok, akik nem kértek segítséget, a beszélgetés során elmondták, hogy jelenleg még meg tudják oldani a problémákat külső segítség nélkül. Ehhez azonban a tanítónak ismernie kell a háttérben meghúzódó okokat, hogy eredményesen tudjon segíteni. Ha nem sikerül megoldani a problémákat, akkor segítséghez fognak folyamodni.

Az iskolákban felmerülő problémák esetén a pedagógusok a Nevelési Tanácsadót keresik fel a leggyakrabban, az esetek 50%-ában (10. ábra). Amikor az agresszív magatartás mellett súlyos tanulási problémák is jelentkeznek, akkor a tanítónő a Nevelési Tanácsadó szakvéleményét is figyelembe véve javasolja, hogy a gyermek kis létszámú osztályba kerüljön.

A Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatához abban az esetben fordultak a tanítók, ha a gyermek helyzetét veszélyeztetettnek látták, és sikertelen volt a szülőkkel folytatott beszélgetés is.

Azokban az iskolákban, ahol pszichológus is dolgozik, a tanítók gyakrabban fordulnak hozzájuk segítségért, mivel konkrét

10. ábra: Pedagógusok által igénybe vett „külső” segítség megoszlása. Forrás: A Szerző

segítséget kapnak a problémák kezelésében, a mindennapos munkájuk során.

Fejlesztő pedagógust, mint külső segítséget, a válaszadók mindössze 5%-a jelölt, amit azzal magyaráztak, hogy nincs az iskolájukban, és legfeljebb utazó pedagógussal tudják megoldani ezt a fajta segítséget, heti egy alkalommal.

A pedagógusok elmondták, hogy abban az esetben elégedettek, ha a szakemberek felkeresik és tájékoztatják őket, ha számukra is használható javaslatokat és ötleteket kapnak egy-egy problémás helyzet megoldására. Valószínű, hogy minden esetben így történt, mert a válaszadók közül 80% elégedett a segítséggel, amit kapott, és 20% jelezte azt, hogy még csak most indult el a folyamat.

Konklúzió

A kérdőívek elemzése után arra a következtetésre jutottunk, hogy a legtöbb feltevésünk igaznak bizonyult. Feltételeztük, hogy a pedagógusok véleménye szerint a

fiúk nagyobb arányban mutatnak magatartási nehézségekkel összefüggő tüneteket, mint a lányok. A vizsgálatban a pedagógusok az összes gyermek 14%-nál jeleztek magatartási problémát vagy problémákat. A fiúk aránya 25%, a lányoké 5%.

Úgy véltük, hogy a pedagógusok számára az agresszív viselkedési formák jelentik a legjelentősebb nehézséget az iskolai nevelés során. A tanítók leírásaiban igen magas arányban jelentek meg az agresszív típusú viselkedési formák, gyakorisága 60%, míg a szorongó, visszahúzódó tüneteket a pedagógusok mindössze 5%-a jelzett.

Úgy gondoltuk, hogy a magatartási nehézségekkel küzdő gyermekeknél gyakran jelentkezik tanulmányi téren elmaradás, lemaradás. A válaszadók 50%-a szerint mutat lemaradás tanulmányi téren a magatartási nehézségekkel küzdő gyermek, 36% szerint hullámzó a teljesítménye, és 14% szerint nem mutat elmaradást a gyermek.

Végül feltételeztük, hogy a pedagógusok azt gondolják, hogy azoknál a gyerme-

keknél, akiknél BTMN jelentkezik, a szülők nem működnek együtt az iskola pedagógusaival. Az eredmények azt mutatják, hogy a pedagógus-szülő kapcsolat megoszlásában 40%-ban nincs semmilyen kapcsolata a szülőnek az iskolával, 25%-ban van ugyan kapcsolat, de nem működnek együtt. Ez így összesen 65%, aki nem működik együtt a pedagógusokkal, 35% az, aki együttműködik.

Összefoglalás

Az óvoda után a gyermek számára az általános iskolába lépés, az első évek tapasztalata alapvetően meghatározza az iskolához való viszont a későbbiekben is. Az óvodák kevésbé kötött napirendjéhez képest a gyermeknek meg kell tanulnia az iskolák kötött, szabályozott rendjét, valamint azt, hogy nem a játék, hanem a teljesítmény és a tanulás kerül előtérbe. A tananyag mellett rengeteg új normával, elvárással találkozik a gyermek, melyeket be kell tartania és teljesítenie kell ahhoz, hogy be tudjon illeszkedni az iskolai élet rendjébe. Az első években fellépő problémák kezelése, a pedagógusok problémamegoldó stratégiái nagyban meghatározzák a gyermek későbbi, iskolához fűződő viszonyát és érzéseit, valamint helyzetét az iskolában. Az alsó tagozatos tanulók a harmadik, negyedik osztályban már tapasztalatokkal rendelkeznek az iskolai életéről, a tanítókról, illetve ezekben az években a tanórák mennyisége is megnő, nehezedik a tananyag. Az első évek tapasztalatai, a sikerek vagy kudarcok nagymértékben befolyá-

solják a gyermek önértékelését, a társakhoz illetve a felnőttekhez való kapcsolatát is. A már korábban kialakult magatartási problémák erősödhetnek, illetve az iskolai kudarcok hatására újak is jelentkezhetnek.

A megkérdezett pedagógusok szerint a gyermekek 14%-a küzd magatartási nehézségekkel. Ez a szám azt jelzi, hogy az iskolán, osztályokon belül a gyermekek egy jelentős csoportja mutat ilyen típusú, változó súlyú tüneteket – a pedagógusok szerint. Függhet a pedagógus személyiségétől, tapasztalatától és a szak-mai ismereteitől is, hogy kiket sorolnak be ebbe a kategóriába. A mérés eredményei alapján döntő többségben azokat a gyermeket nevezték meg, akik kifejezetten gondot okoznak a tanítási órákon, az óráközi szünetekben, megzavarják az óra menetét, gyakran kerülnek konfliktusba társaikkal és akár felnőttekkel is. Regresszív, visszahúzódo tüneteket szinte alig jeleztek, és azt is csak első osztályban. Pedig ha ezek a tünetek hosszabb ideig fennállnak, elmélyülnek, akkor romlik a gyermek teljesítménye, ami pedig visszahat az önértékelésre, önbizalmára. A pedagógus feladata ezekben az esetekben, hogy megismerje a tünetek mögött meghúzódó okokat, hogy megfelelő segítséget tudjon nyújtani a gyermek fejlődéséhez, illetve minél több sikerélményhez jutassa a gyermeket, ezzel is elősegítve önbizalma erősödését. Nagyon fontos, hogy a pedagógus ne a büntetés, a fokozott számonkérés módszereivel próbálja a gyermeket jobb tanulmányi eredmények elérésére motiválni, mert ezek az eszközök károsan hatnak. Ezekben az esetekben a tanítók a

tanulmányi eredmények javítása érdekében gyakran tartanak korrepetáló foglalkozásokat, és igyekeznek olyan eszközöket kiválasztani, melyek segítségével a gyermek sikerélményhez jut, biztonságban érzi magát. A cél az, hogy csökkenjen a feladathelyzettel szembeni félelem, szorongás, és növekedjen a gyermek önbizalma, önértékelése.

A kialakult problémás helyzeteket a tanítók többnyire beszélgetésekkel próbálták megoldani. Ezeken a beszélgetéseken fontosnak tartották a bizalommal teli, elfogadó pedagógus-gyermek kapcsolat kialakítását. Emellett nélkülözhetetlen lenne a pedagógus és a gyermek családja közötti kapcsolat is, mivel a két fél kölcsönös együttműködése nélkül a felmerülő problémák nem vagy csak igen nehezen oldatóak meg. Ha a család és az iskola között nem alakul ki jó partneri viszony, akkor ez a gyermek fejlődését gátolhatja, tünetei erősödhetnek, vagy újabb tünetek jelenhetnek meg. A vizsgálat eredményei alapján azt láttuk, hogy nagy annak az aránya, ahol nincs semmilyen kapcsolat az iskola, és a szülők között. Ez sajnos nagyfokú érdektelenségre utal a szülő részéről.

Ahhoz, hogy a pedagógus pontosan ismerje a kompetenciahatárait, felismerje azokat a viselkedéseket és speciális szükségleteket, amelyek esetén már szakember bevonására van szükség, folyamatosan képeznie kell magát, frissíteni ismereteit. Nagyon fontos szerepe van a pedagógusnak, az iskolának a gyermek fejlődésében,

személyiségének alakulásában, amihez az ismeretek folyamatos megújítására van szükség.

A vizsgált iskolákban 40 pedagógus mondta azt, hogy van az iskolájukban olyan szakember, akihez fordulhatnak, és csak 13 jelzett fejlesztő pedagógust. Az egyes osztályokban előforduló problémás gyermekek számát tekintve, a köznevelés egyik legnehezebb, megoldásra váró problémája a tanulók eltérő képességeihez történő alkalmazkodás, a differenciált tanítás és tanulás megszervezése. A nevelés-oktatás feladatai intézményekben zajlanak, specializált szerepkörökkel, olyan rendszerben, ahol jelenleg sem a felelősség, sem a hatáskörök határvonalai nincsenek meghúzva. Nincs megfogalmazva, hogy a gyermekek milyen jellegű problémája milyen körülmények között, mennyi idő alatt javítható. Az elmúlt években jelentős előrelépések történtek ezen a területen, de hiányoznak az összehangolt intézkedések. A szülők kötelezettségei csak a gyermekek alapvető ellátására vonatkoznak, nem terjednek ki a mindennapi feladatokra.

A család, a pedagógusok és a szakemberek közös, összehangolt munkájára van szükség ahhoz, hogy az iskolás gyermekek személyiségfejlődése a megfelelő irányba haladjon, hogy a gyermekkorban kialakult magatartási nehézségek tünetei ne súlyosbodjanak, hanem közös, összehangolt tevékenységek során a pedagógusok elősegítsék a gyermekek egészséges személyiségfejlődését.

Irodalom

- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény
- Erdélyiné B. I., Kiss F., Pálnokné P. M. (2006): *A fejlesztő pedagógiai munka vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében*, Új Pedagógiai szemle.
- Felleginé Takács A. (2004): *Problémás tanulók, okok és megoldási javaslatok*. In N. Kollár, K. és Szabó, É. (szerk.): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest
- Gereben F-né (1998): *Részképesség-zavarok – munkamodell a gyógypedagógia számára*. Gyógypedagógiai Szemle, különszám 26-35
- Gordon, T. (1990): *A tanári hatékonyság fejlesztése a T.E.T.-mód-szer.* Gondolat, Budapest
- Hanuska M. (2001): *A magatartás – (viselkedés) – zavarok pszichopedagógiai vonatkozásai a kisiskoláskorban*. Gyógy-pedagógiai Szemle. 2001. 2. sz. 104-110
- I1:https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/ko_zoktatas/pok/Budapest/opn2017/17_BT_MN_forum_nov_17.pdf letöltés ideje 2021. 03.10.
- I2:https://3belazirc.hu/wp/wpcontent/uploads/2015/05/30.Pedagogia_program_2008.pdf letöltés ideje 2021. 03. 10.
- Jávorné Kolozsvári J. (2005): *Serdülők az iskolában*. Trefort Kiadó, Budapest
- Kelemen L. (1981): *Pedagógiai pszichológia*, Tankönyvkiadó, Budapest
- Kósáné Ormai V. (1985): *Magatartási zavarok – szociális inadaptáció, Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*.
- László Á. (2004): A tanulók eltérő képességeihez való alkalmazkodás problémái az iskolarendszerben, Új Pedagógiai szemle, 13.
- Mező F. (2016): *A viselkedés elemzése és fejlesztése*, K+F Stúdió Kft., Debrecen
- Mező F. (2017). *Fejlesztőpedagógia elmélet és példatár*. K+F Stúdió Kft, Debrecen.
- Mező K. (2015). *Kreativitás és élménypedagógia*. K+F Stúdió Kft, Debrecen.
- Szekszárdi F-né (2005): *A pedagógiai gyakorlat jellegzetes konfliktusai*. In: Balogh L. – Tóth L. (szerk.): *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*. Neumann Kht., Budapest
- Tölgyesi K. (2006): *Az ütközések fejlesztő ereje (az együttműködés tanulható!?). Új pedagógiai szemle*,
- Zsidi Z. (1999): *Hagyjuk sorsára?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest